

תלמוד

קטע שלא נלמד

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

בשאלון זה פרק אחד	–	100 נקודות
סך הכול	–	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

למדו היטב את סוגיית הגמרא שבנספח (בבא קמא קו, ע"א). היעזרו בפירוש רש"י. הסוגיה עוסקת בדברי רב הונא בשם רב, ובמהלכה נידונים גם תוקפה של שבועה שאדם נשבע מחוץ לבית הדין, וגם תוקפה של שבועה שאדם נשבע בתוך בית הדין לפני שחייבוהו בית הדין להישבע.

מושגים:

חומש ואשם: אדם שחייב ממון לחברו, ונשבע לשקר בבית הדין שאינו חייב לחברו דבר, ולאחר מכן הודה שהוא שיקר – חייב להשיב לחברו את הקרן בתוספת חומש ולהביא קורבן אשם. טוען טענת גנב בפיקדון: שומר חנים שטען בבית דין שהפיקדון נגנב ממנו ונשבע על כך, אם באו עדים והעידו שהוא שיקר ושהפיקדון נמצא אצלו – השומר חייב בתשלומי כפל כדין גנב. אולם אם השומר הודה מעצמו שהוא שיקר, הוא אינו משלם תשלומי כפל אלא משלם קרן וחומש ומביא קורבן אשם.

לפניכם פסוקים שעוסקים בנושאים הנידונים בסוגיה.

שמות כ"ב, ו' – י"א

כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶסֶף אוֹ כְּלִים לְשִׁמּוֹר וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגֵּנֵב יִשְׁלַם שְׁנָיִם: אִם לֹא יִמָּצֵא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ: עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׂוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׁהָעַל שְׁלֵמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנָיִם לְרֵעֵהוּ: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׂוֹר אוֹ שֶׁהָעַל וְכָל בְּהֵמָה לְשִׁמּוֹר וּמֵת אוֹ נִשְׁבֵּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רָאָה: שְׂבַעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם: וְאִם גֵּנֵב וְגִנֵּב מֵעֲמֻלּוֹ יִשְׁלַם לְבָעָלָיו:

ויקרא ה', כ"א – כ"ה

נֶפֶשׁ כִּי תִחְטָא וּמַעֲלָה מַעַל בַּה' וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפִּקְדוֹן אוֹ בְּתִשּׁוּמַת יָד אוֹ בְּגִזְל אוֹ עֲשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ: אוֹ מִצָּא אֲבֵדָה וְכַחַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטָא בְּהִנָּה: וְהָיָה כִּי יִחְטָא וְאָשָׁם וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֲשָׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת הַפִּקְדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִיד אֹתוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשִׁקְרָה וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמְשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אֲשֻׁמְתּוֹ: וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכָּהּ לְאֲשָׁם אֶל הַכֹּהֵן:

ענו על כל השאלות 1-10.

1. "גופא אמר רב הונא אמר רב... שוב אין משלמין ממון".

א. כתבו בלשונכם את המקרה. בתשובתכם פרטו: 1. מה טוען התובע, 2. מה טוען הנתבע, 3. על מה נשבע הנתבע,

4. מה העידו העדים, 5. ממה פטור הנתבע. (10 נקודות)

ב. הטעם לדין במקרה זה מבוסס על הפסוק "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם".

(1) הסבירו בלשונכם את הטעם לדין.

(2) הסבירו את הפסוק "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם". בתשובתכם פרטו: 1. מי לקח, 2. מה הוא לקח, 3. מי לא ישלם.

(5 נקודות)

2. "אמר רבא... ברשותיה דמריה קאי".

א. על פי דברי רבא, מסתבר שדברי רב נוגעים להלוואה ולא לפיקדון. הוכיחו את דברי רבא מלשון הפסוק "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלֶם". היעזרו ברש"י. (4 נקודות)

ב. עיינו בדברי החזון איש שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

נראה דהא דאין משלם אחר שבאו עדים לרב, היינו משום ד"קם דינא", ואחר השבועה שהאמינתו תורה שהוא פטור, פקע ממנו חיובי תורה, ואף שנתברר אחר כך בעדים שנשבע לשקר לאו בר חיוב הוא, שאין מכוונת התורה לחזור ולערער את המשפט שכבר נגמר על ידי שבועה. והלכך אמר רבא, דזה מסתבר במלווה דרמי אכתפא דגברא ופקע ממנו חיוב גברא. אבל בפיקדון שאין צריך לדון על חיוב גברא, אלא בכל מקום שהפיקדון נמצא הוא של בעלים לא מסתבר שיצא הפיקדון מרשות בעלים לרשות שומר על ידי השבועה אחר שנתברר שנשבע לשקר.

(חזון איש, בבא קמא, סי' כ, יא)

על פי החזון איש, הסבירו מדוע יש הבדל בדין בין הלוואה ובין פיקדון במקרה שהעדים העידו שהנתבע נשבע לשקר. (6 נקודות)

3. "והאלהים... בפיקדון כתיב".

א. על פי רבא, לאמיתו של דבר דברי רב נוגעים גם לפיקדון. הוכיחו זאת מן הפסוקים. (2 נקודות)

ב. עיינו בהמשך דבריו של החזון איש, וענו על השאלה שאחריהם.

אבל מדכתיב קרא בפיקדון, ומשמע דאפילו הוא בעין מכל מקום אמרינן "ולקח בעליו ולא ישלם", ועל כורחך דשבועה גומרת גם בדבר בעין, כיוון דבזמן השבועה החזיקו בית דין שאין בידו משל חברו כלום כבר "קם דינא".

(חזון איש, שם)

על פי החזון איש, הסבירו את דברי רב בנוגע לפיקדון. (3 נקודות)

4. "יתב רב נחמן וקאמר להא שמעתא... קרן וחומש ואשם".

א. (1) רב אחא בר מניומי הקשה על רב נחמן ממשנה בהמשך הפרק בגמרא בבבא קמא.

כתבו בלשונכם את שני המקרים שבמשנה ואת הדין בכל אחד מן המקרים.

(2) הסבירו את הקושיה של רב אחא בר מניומי מן המקרה הראשון במשנה על הדין שאמר רב הונא בשם רב. (8 נקודות)

ב. עיינו בויקרא ה', כ"א-כ"ה, והסבירו מדוע לא הקשה רב אחא בר מניומי על הדין שאמר רב הונא בשם רב מן המקרה השני במשנה. היעזרו ברש"י. (4 נקודות)

5. "א"ל רב נחמן הכא במאי עסקינן כגון דנשבע חוץ לב"ד".

א. על פי תירוצו של רב נחמן, הסבירו מהו המקרה, ומהו החיסרון בשבועה במקרה זה. היעזרו ברש"י. (4 נקודות)

ב. על פי דברי החזון איש המובאים בשאלות 22 ו-23, הסבירו מדוע אין ערך לשבועה מחוץ לבית דין. (3 נקודות)

6. "א"ל אי הכי אימא סיפא... מי איכא כפל".

א. רב אחא בר מניומי הקשה על רב נחמן מן המקרה הראשון בסיפא של המשנה.

(1) כתבו בלשונכם מקרה זה ואת הדין במקרה זה.

(2) הסבירו את הקושיה של רב אחא בר מניומי על רב נחמן.

(6 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרשב"א שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

הכא במאי עסקינן בשנשבע חוץ לבית דין. דכי קאמר רב דכל שלקח בעליו שבועה שוב לא ישלם היינו בשבועה אלימתא, דהיינו שבועה שנשבע בפני בית דין, דשבועה המחייבתו כפל או פוטרתו מן התשלומין היינו שנעשית בפני בית דין, כדכתיב (שמות כ"ב, ז') "וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים [הדיינים]", ואמרינן (בבא קמא סג, ע"ב) "ונקרב" היינו לשבועה.

(רשב"א, בבא קמא קו, ע"א)

על פי הרשב"א, הסבירו בלשונכם מדוע שבועה מחוץ לבית דין במקרה זה אינה מחייבת את הנתבע בתשלומי כפל.

(4 נקודות)

7. "א"ל יכילנא לשנויי לך... ולא קשיא כאן בקפץ כאן בשלא קפץ".

א. על פי תירוצו של רב נחמן, כתבו היכן וכיצד נשבע הנתבע בכל אחד מן המקרים האלה:

1. במקרה שבנוגע אליו נפסק הדין של רב הונא בשם רב.

2. במקרה המתואר ברישא של המשנה.

3. במקרה המתואר בסיפא של המשנה.

(9 נקודות)

ב. "וניחא ליה לאוקמי בתרי גווי ובחד דוכתא ולא לאוקמי בשני מקומות" (רש"י, ד"ה "כאן בקפץ").

רש"י הסביר מדוע תירוצו של רב נחמן "כאן בקפץ כאן בשלא קפץ" עדיף על תירוץ אחר.

הסבירו בלשונכם את דברי רש"י. בתשובתכם פרטו למה התכוון רש"י במילים: "בתרי גווי", "בשני מקומות".

(5 נקודות)

8. "א"ל רמי בר חמא לרב נחמן... מי שעליו לשלם הוא נשבע".

רמי בר חמא אמר שרב נחמן חלק על רב. על כך שאלה הגמרא איך ייתכן שרב נחמן חלק על רב, הרי רב הסתמך על הפסוק

"וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלֹם".

על פי תשובת הגמרא על שאלה זו, כתבו בלשונכם כיצד למד רב נחמן את הפסוק "וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלֹם". בתשובתכם ציינו

מי לקח ומי אינו משלם. היעזרו ברש"י. (5 נקודות)

9. "מתיב רב המנונא השביע עליו... בפני ב"ד קתני".

א. רב המנונא הקשה על דברי רב הונא בשם רב ממשנה במסכת שבועות לו, ע"ב. לפניכם המשנה בשלמותה:

שבועת הפיקדון כיצד?

אמר לו: "תן לי פיקדוני שיש לי בידך".

[אמר לו]: "שבועה שאין לך בידך",

או שאמר לו: "אין לך בידך".

[אמר לו]: "משביעך אני".

ואמר: אמן [ואחר כך הודה שנשבע לשקר] - הרי זה חייב.

השביע עליו חמש פעמים, בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין, וכפר -

חייב על כל אחת ואחת.

אמר רבי שמעון: מה טעם? מפני שיכול לחזור ולהודות.

הסבירו בלשונכם את המקרה מן המשנה במסכת שבועות שציטט רב המנונא, ואת הטעם לדין במקרה זה

על פי דברי רבי שמעון. (4 נקודות)

ב. הסבירו את הקושיה של רב המנונא מן המשנה במסכת שבועות על דברי רב הונא בשם רב. (4 נקודות)

ג. הגמרא שללה שני תירוצים לקושיה של רב המנונא:

1. "והכא קפץ לא מצית אמרת השביע עליו קתני".

2. "חוץ לב"ד לא מצית אמרת בפני ב"ד קתני".

הסבירו כל אחד מן התירוצים האלה, והסבירו את הסיבה שהגמרא שללה כל אחד מהם. (8 נקודות)

10. "הוא מותיב לה... ובב"ד קפץ".

רב המנונא תירץ בעצמו את קושייתו: "לצדדין קתני", כלומר התנא אמר את דבריו על מצבים שונים.

על פי תירוץ זה, הסבירו באיזה מצב הייתה השבועה במשנה במסכת שבועות "שלא בפני בית דין", ובאיזה מצב

הייתה השבועה "בפני בית דין". (6 נקודות)

בהצלחה!